

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA

AZ ENSZ ÁLTAL AKKREDITÁLT NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNY

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-6854/2020. számú ügyben

A Fejér Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Sárbogárdi Lakásotthonaiban a COVID-19 helyzetre tekintettel tett látogatással összefüggésben

*Előadók: dr. Győrffy Zsuzsanna
dr. Kelemen Dóra*

Érintett szerv:

Fejér Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat
Sárbogárdi Lakásotthonai

2020.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-6854/2020. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti hivatalból indított eljárási jogosultságomat. A hivatkozott jogszabályhely szerint a hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására *vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.* Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja kiemelt feladatorként nevesíti a gyermekek jogainak védelmét.

A COVID-19 járvány az egész világnak, így hazánkknak is nagy kihívást jelent. Minderre tekintettel a vilá járvány első (2020 március-június) és jelenlegi második hullámában egyaránt kiemelt feladatorknak tekintetem a bentlakásos intézményekben (gyermekotthonokban, idősek otthonában, fogyatékosokat ellátó intézményekben) élők napi tevékenységének monitorozását. Mindenek érdekében több intézményben személyes látogatást tettem. A Fejér Megyei Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (a továbbiakban: Szakszolgálat) Sárbogárdon kialakított három lakásotthonát (a továbbiakban: Lakásotthon) 2020. október 2-án kerestem fel, ahol munkatársaimmal együtt a Szakszolgálat megbízott intézményvezetője és a lakásotthonok szakmai egységvezetője vezetője fogadott. A vezetők bemutatták az intézményben folyó munkát, illetve beszámoltak a járványügyi intézkedésekről.

A látogatás a veszélyhelyzetből fakadó felkészülés biztosítása, valamint a gondozott gyermekek, a szakdolgozók és a látogatást végzők tagjainak a vírusfertőzéssel szembeni védelme érdekében előre bejelentett módon történt. A látogatás alatt a résztvevők maszkot és védőkesztyűt viseltek, a megbeszélések jelentős részét a szabadban folytatták.

A COVID-19 járványhelyzet megelőzés szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatról készült alábbi jelentés a vezetőség által elmondottakat, továbbá a gyermekotthonban élők körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza. Figyelemmel arra, hogy a gyermeki jogok gyermekvédelmi szakellátást nyújtó intézményekben való érvényesülését hivatali elődeim is folyamatosan monitorozták elengedhetetlennek tartottam a jelen látogatásom során a szakemberek által jelzett problémák rögzítését.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga:* „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.” [Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés];
- *Az oktatáshoz való jog:* „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország e jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.” [Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdés];
- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés].

Az alkalmazott jogszabályok

- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, (a továbbiakban: Gyvt.);
- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény, (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény);
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. Rendelet, (a továbbiakban: Gyer.);
- a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti és a gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet)

A megállapított tényállás

A lakásotthonokról

A Gagarin u. 21/A szám alatti lakásotthonban 12 fő, a Salamon u. 10. szám alatti lakásotthonban 10 fő, a Szent István u. 46/A szám alatti lakásotthonban 7 fő 12-18 év közötti gyermek él. A 7 fős lakásotthon befogadó otthonként is üzemel.

Két lakásotthon vezető Gyesen van. Tekintettel arra, hogy helyükre csak határozott időre tudnak munkatársat felvenni, az álláshelyek nehezen betölthetők.

A járványt megelőző időszakban a lakásotthonok több szabadidős program finanszírozására nyújtottak be pályázatot. Ez a COVID-19 járvány első hulláma alatt szünetelt.

A látogatás idején a lakásotthonok felújítás (festés, mázolás) előtt álltak, a falról a díszítéseket már leszedték, a csomagolást megkezdték. A felújítás szükségességét a legutóbbi gyámhatósági ellenőrzés jelezte, a fenntartó az anyagi erőforrást arra biztosította. A lakásotthonok felújítása sorban történik, egy-egy lakásotthon felújítását két hétre tervezik, ezen idő alatt a gyermekeket másik lakásotthonba költöztetik.

Engedély nélkül tartósan egy 16 éves fiú és egy 16 éves lány van távol. A lány házasságkötésének engedélyezése folyamatban van. Korábban két problémás gyermek lakott az egyik intézményben, speciális ellátási igényük megállapítását követően nyáron Zalaegerszegre, illetve Esztergomba kerültek.

A lakásotthonokban élők családként működnek, a településen élőkkel jó a kapcsolatuk. Iskolai és sportbarátságok alakultak ki.

A lakásotthonokban jutalmazásként csokit, programokon való részvételi lehetőséget kapnak a gyermekek, illetve kérhetik, hogy a kedvenc ételüket főzzék vacsorára, büntetésként pedig a jutalom megvonása funkcionál.

Oktatás

Az általános iskoláskorú gyermekek a helyi iskolába járnak, a középiskolások Székesfehérvárra, vagy Dunaújvárosba.

A vírushelyzet első hullámában elrendelt távoktatás kezdetben az internet szolgáltatás akadozása, szüneteltetése miatt nehézségekbe ütközött. Az iskola által küldött feladatokat ez alatt az idő alatt kinyomtatták, a megoldásokat pedig bevitték az iskolába.

A távoktatáson minden gyermek részt vett, a számítógépeket adományokból kapták. Bukás nem volt, a nagyobb gyermekek a kisebbek segítségére voltak.

Járványügyi intézkedések

A járvány nem érintette a lakásotthonokat, ugyanakkor az előírt védőintézkedéseket betartották. Teljes karanténra, tesztelésre sem került sor. Az intézmény működése kapcsán az

elszökött gyermekek szeparálása sajátos megoldás volt. A látogatási tilalom alatt a szökésből visszatérő gyermeket egy kétfős szobába helyezték el, így biztosítva az izolációt. Az étkeztetése a szobában történt. Az érintett gyermek fürdőszoba használata után a helyiséget rögtön fertőtlenítették. A gyermekek e szükséges elzárásnak az indokát megértették, nem élték meg büntetésnek.

A lakásotthonok a járvány tavaszi, első hulláma idején és a vírustól függetlenül is több támogatásban részesültek az utóbbi időben. A Gyermekvédelmi Központ biztosította a megfelelő védőfelszereléseket. Az ellátmány élelmiszerösszegét 700 Ft-ról 1000 Ft-ra emelték fel. Jelenleg is a gyermekek ingyen étkeznek az iskolákban. A távoktatás ideje alatt az ebédet az önkormányzat biztosította és házhoz szállították a lakásotthonokba. Kiemelendő továbbá, hogy a lakásotthonok több adományt is kaptak magánszemélyektől, alapítványoktól, a polgármesteri hivaltól és egy szállodától is. A távoktatáshoz való berendezkedés kezdetben több nehézséget okozott. Az első két hétben nem volt meg a megfelelő feltételrendszer. Azonban folyamatosan sikerült azt kiépíteni. Az informatikai eszközökhöz főleg adományok által jutottak hozzá. Az online oktatás által előállt szükséghelyzet informatikai fejlesztést eredményezett. A veszélyhelyzet összességében pozitív hatásokkal járt, a közösséget összekovácsolta, egyáltalán nem merült fel kortárs agresszió. A látogatás idején a gyermekek iskolába járással tettek eleget a tankötelezettségüknek.

Kapcsolattartás

A Gyermekvédelmi Központ 2020. augusztus 13-án kelt „Kapcsolattartási tájékoztatója” felhívta a figyelmet a gyermekek, hozzátartozóik, a dolgozók, valamint a nevelőszülők egészségének megóvása érdekében a védő intézkedések betartására. A tájékoztató kiemelte, hogy a kapcsolattartáson csak egészséges személy vehet részt. Lefektette, hogy az intézménybe való belépéskor, valamint a kapcsolattartás teljes időtartama alatt az intézmény egész területén a szájat és az orrot eltakaró védőmaszk használata kötelező. Az intézménybe való belépéskor, minden hozzátartozó látogatói nyilatkozatot köteles kitölteni. Az a hozzátartozó, aki a maszk viselését vagy a látogatói nyilatkozat kitöltését megtagadja, nem léphet be és nem tartózkodhat az intézmény területén. Az intézménybe kapcsolattartás céljából csak azok a hozzátartozók léphetnek be, akik részére a gyámhatóság kapcsolattartást szabályozott. A kapcsolattartások során is be kell tartani a 1,5 méteres védőtávolságot, valamint tartózkodni szükséges a gyermekkel való érintkezéstől. A tájékoztató továbbá felhívja a figyelmet a fokozott higiéniai szabályok betartására, a gyakori kézmosásra, a kézfertőtlenítésre, a köhögési etikett betartására, valamint az arc felesleges érintésének a kerülésére. A tájékoztató előírja végül a gyermeknek szánt csomagokra vonatkozó előírásokat, miszerint azok csomagolt, fertőtleníthető termékek legyenek.

Az intézménybe való belépéskor a Hivatal munkatársainak esetében megtörtént a hőmérsékletmérés, valamint a látogatói nyilatkozat kitöltése.

A két örökbefogadó szülőtől bekerült gyermek kivételével a gyermekeknek lehetősége van kapcsolattartásra, amelyet a látogatási tilalom idején online, illetve telefonon oldottak meg. Az intézményi telefonon hetente 1 alkalommal lehetett beszélni, az így történt kapcsolattartást a kapcsolattartási naplóban rögzítették. Saját telefonjukat a gyermekek korlátozás nélkül használhatták kapcsolattartásra. A szülőket a fontosabb eseményekről szóban és írásban is értesítik.

A gyermekvédelmi gyámokkal és a gyermekjogi képviselővel való kapcsolattartás az első hullámban online történt. A jelen látogatás idején már személyesen mentek a lakásotthonokba. A gyermekvédelmi gyámok közötti fluktuáció körülbelül fél éve megszűnt.

Jelzett problémák

A vezetők tájékoztatása szerint az intézménybe kerülő gyermekek többsége nem a vér szerinti családból, hanem nevelőszülői gondoskodásból kerül hozzájuk. A „problémás” gyermekeket a nevelőszülők eleve nem vállalják, vagy elsődlegesen magatartási okok miatt kérik a gondozási hely megváltoztatását. Ezzel összefüggésben utalnom kell arra, hogy hivatali elődöm a 0-3 éves gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek ellátását átfogó jelleggel vizsgálta. A vizsgálatot lezáró, AJB-849/2010. számú jelentés – egyebek mellett – rögzítette azt is, hogy a szakemberek a nevelőszülői kihelyezés akadályát általánosságban abban is látják, hogy képzésük során – elsősorban a hagyományos – nevelőszülőket nem készítik fel a koruk miatt különleges ellátást igénylő gyermekek nevelésére, gondozására, fogyatékossgal élő, vagy tartós beteg gyermek gondozásáról pedig egyáltalán nem szereznek ismereteket.

A kapott tájékoztatás szerint a lakásotthonok megyei szinten teljes létszámmal működnek. Így az átlagos szükségletű gyermekek lakásotthoni elhelyezése is problémás, a különleges, speciális és kettős szükségletű gyermekeket pedig nem, vagy nem minden esetben tudják a szükségletüknek megfelelő gondozási helyre elhelyezni.

A szakemberek által felvetettekkel összefüggésben jelzem, hogy hivatali elődöm AJB-1201/2016. számú, a kettős szükségletű gyermekek ellátását is vizsgálta átfogó jelleggel. A vizsgálat során az adatszolgáltatók közül többen említették, hogy több olyan gyermek van, aki férőhely hiányában nem tudja elfoglalni a számára kijelölt, szükségletének megfelelő gondozási helyet a megyei ellátórendszerben vagy központi speciális otthonban. Ezek a gyermekek a férőhely felszabadulásáig a szükségletüknek nem megfelelő, vagy a szükségletükhöz közeli gondozási helyen vannak. A vizsgálat során rendelkezésre álló adatok, információk és a helyszíni vizsgálatok tapasztalatai alapján nem volt kizárható, hogy a szakértői bizottságok a megyei férőhelyek hiányában, illetve a központi speciális gyermekotthonokba való hosszú várakozási idő miatt rendszerszinten akkor sem állapítják meg a kettős szükségletet, ha az szakmailag indokolt.

A vizsgálatot lezáró jelentés – egyebek mellett – megállapította a kettős szükséglet megállapítása esetén „kényszerelhelyezés” történik, vagyis a kettős szükségletű gyermekek sok esetben integráltan nevelkednek az átlagos ellátási szükségletű társaikkal.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, és az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére. A törvény 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. A Gyvt. 95. §-a alapján az otthont nyújtó ellátás biztosítása állami feladat. Ebből következően a gyermekvédelmi szakellátás intézményei közszolgáltatást végeznek, így tevékenységük vizsgálatára kiterjed a hatásköröm.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az alapvető jogok biztosa következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllal azt mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, a XVI. cikk (1) bekezdésében, XX. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 67. § (1) bekezdésének, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének valamint 70/F § (1) (2) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. *A gyermekek védelemhez és*

gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az objektív intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki: az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapjogainak előmozdítása, érvényesülése, védelme érdekében.

Ezt az alaptételt megtaláljuk az Egyezmény preambulumban is, amely rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. Az Egyezmény 1991-től a magyar belső jog részévé vált, részes államként Magyarország kötelezettséget vállalt a gyermekkel foglalkozó, védelmét biztosító intézmények létesítésére, valamint ezen intézményekben a jogszabályoknak megfelelő szakmai létszám, szakértelem, biztonság, az egészséges környezetet biztosítására. Az Egyezmény minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézményt és hatóságot a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárásra, döntésre kötelez. Az Egyezmény 19. cikk 1. pontja a részes államokat a gyermeket az erőszak bármely formájával szembeni védelemre kötelezi. Az Egyezmény 20. cikk 1. pontja a családi környezetétől ideiglenesen vagy véglegesen megfosztott gyermek védelmére és segítségére vonatkozó állami kötelezettséget rögzíti.

2. Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá válásnak az egyik alapvető feltételeként *valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez.* E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését többek között az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú oktatással biztosítja. Az Alaptörvény szerint az ismeretbővítés, a magasabb szintű szakmai, tudományos oktatásban való részvételhez kellő tanulás lehetőségét a középfokú oktatás korlátozásmentes és ingyenes elérhetőségével ösztönzi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből eredő intézményvédelmi kötelezettség összetett követelményrendszert támaszt az állammal szemben az alapjogok érvényesülésére. Magában foglalja a szabályozási kötelezettséget, adott esetben az anyagi támogatási kötelezettséget, a meglévő vagy az alapjog-érvényesülés szempontjából az Alaptörvény által megkívánt intézményes formák védelmét (s egyben tartózkodást a működés tartalmi befolyásolásától). Mindezek nyomán *fennáll az állami kötelezettsége az oktatáshoz való jog gyakorlásának lehetőségét biztosítani az intézményi struktúra létrehozásával, fenntartásával.* Az Alkotmánybíróság 3046/2013. (II. 28.) AB határozata kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, illetve az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával több ízben foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben fenntartja. Hangsúlyozta: a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, a hiányosságok pótlása, a működési zavarok elhárítása, az ellehetetlenülés megakadályozása.

3. Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államm cél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkori teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki

egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. *Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető – kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.*

III. Az ügy érdemében

1. Védőfelszerelés, tisztító-, fertőtlenítő szerek rendelkezésre állása, elkülönítés lehetősége

A vezetőktől kapott tájékoztatás szerint a védekezéshez szükséges eszközöket, maszkokat, gumikesztyűket és a fertőtlenítőszereket a Fejér Megyei Gyermekvédelmi Központ biztosítja a lakásotthonok számára.

Összességében elmondható, hogy a Lakásotthonok a Covid-19 járványhelyzet megkívánta szükséges lépéseket az járványhelyzet első és második hullámában egyaránt megtette.

2. A gondozott gyermekek oktatásával összefüggésben

A gyermekek tankötelezettségéről az Nkt. 45. § (1) bekezdése rendelkezik. E szerint Magyarországon – az e törvényben meghatározottak szerint – minden gyermek köteles az intézményes nevelés-oktatásban részt venni. A 2019. szeptember 1-jétől hatályos Nkt. 45. § (5) bekezdése értelmében a tankötelezettség alapvetően iskolába járással teljesíthető. Az egyéni munkarend a tanuló egyéni adottsága, sajátos helyzete indokolhatja, amennyiben az a tanuló fejlődése, tanulmányainak eredményes folytatása és befejezése szempontjából előnyös.

A rendelkezéseimre álló információk szerint a Lakásotthonban élő gyermekek tankötelezettségüknek iskolába járással tesznek eleget. A járványhelyzet első hullámában elrendelt online oktatás kezdeti nehézségeit sikerült leküzdeni, a látogatás idején pedig az iskolába járásnak még nem volt akadály.

3. A gyermekek kapcsolattartása tekintetében

A Gyvt. 9. §-a a nevelésbe vett gyermek kapcsolattartáshoz való jogát a gyermek különleges jogaként nevesíti. A Gyer. 30/H §-a alapján a gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek a gyámhivatali határozatban szabályozottak szerint tarthatnak kapcsolatot a hozzátartozóikkal. A Gyvt. 86. § (1) bekezdése rendelkezik a gyermekvédelmi gyám a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő feladatairól. A Gyvt. 86. § (1) bekezdésnek a) és b) pontja szerint a gyámnak a kirendelését követően legfeljebb tizenöt napon belül személyesen kell találkoznia a gyermekkel. Ezt követően legalább havonta egy alkalommal, a hatodik életévét be nem töltött gyermek esetén legalább kéthetente fel kell keresnie a gyermekeket. A gyám kötelessége, hogy a gyermek számára telefonon elérhető legyen, illetve – a gyermek kérésére – a gondozási helyen vagy semleges helyen való találkozás lehetővé tétele.

A Gyvt. 11/A. § (1) bekezdése szerint a gyermekjogi képviselő ellátja a gyermekvédelmi gondoskodásban részesülő gyermek törvényben meghatározott jogainak védelmét, és segíti a gyermeket jogai megismerésében és érvényesítésében, valamint kötelességei megismerésében és teljesítésében Gyvt. 11/A. § (3a) bekezdése alapján a gyermekjogi képviselő jogosult az általa kezdeményezett időpontban a gyermekkel személyesen, a gyermekjóléti és

gyermekvédelmi szolgáltató vezetőjének, illetve munkatársának – ideértve a nevelőszülőt is – jelenléte nélkül találkozni. A gyermek gondozási helyének biztosítania kell a gyermek és a gyermekjogi képviselő zavartalan kapcsolattartásának körülményeit.

Látogatásom idején a gyermekvédelmi gyámok és a gyermekjogi képviselő személyes látogatásának nem volt akadálya, azzal kapcsolatban a vezetők problémát nem jeleztek.

A látogatáskor két gyermek kivételével minden gyermek hazajárt a szüleihez kapcsolattartásra. Ők a gyámhivatali határozatban foglaltaknak megfelelően mehettek haza, ezzel kapcsolatban külön intézkedés nem volt, a Lakásotthonokba történő visszatéréskor a járványügyi előírások szerint megtörténtek a szükséges lépések, így a gyermekek kezét mostak és a hőmérsékletüket megmérték. A kapott tájékoztatás szerint a Gyermekvédelmi Központ 2020. augusztus 13-én kelt „Kapcsolattartási tájékoztatója”-ban foglaltakat a Lakásotthonok betartották.

A látogatásom céljára, valamint a járvány terjedésére figyelemmel, a gondozott gyermekek, valamint a szakdolgozók egészségének védelme érdekében javaslom, hogy a kapcsolattartásra érkezők az egészségi állapotukra vonatkozó nyilatkozatot továbbra is töltsék ki. Javaslom továbbá az intézménybe való belépéskor a kéz fertőtlenítésének, belépéskor és a kapcsolattartás ideje alatt az orr és a száj eltakarását biztosító szájmaszk használatának kötelezővé tételét.

A helyszíni látogatás tapasztalataira, valamint a COVID-19 járványhelyzet megelőzés szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú vizsgálatra tekintettel ombudsmani *intézkedést nem teszek, jelentésemet figyelemfelhívásnak szánom.*

Mindezekre figyelemmel kiemelt fontosságúnak tartom és köszönöm az intézményben dolgozóknak – a járvány első hulláma idején a gyermekek oktatásához, a feszültségoldáshoz nyújtott – segítségét, amellyel elősegítették a gondozott gyermekek önállósodását, a kollektíva erősödését.

A lakásotthonok felújítása üdvözlendő, ugyanakkor aggályos, hogy a gyermekek ideiglenes átköltöztetésére (a gyermeket befogadó lakásotthon zsúfoltságára) a járvány második hullámának ideje alatt, az esetszámok jelentős emelkedésének idején került sor.

A vezetőknek a gyermekvédelmi szakellátással összefüggő problémákra vonatkozó jelzését köszönöm, azt a tárgykörben esetlegesen indított vizsgálataim, utóvizsgálataim során figyelembe veszem.

Budapest, 2020. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos